

KORONAVİRÜS VE KRİZLER AVRUPA'SININ SON PERDESİ

*Dr. Ahmet Cemal ERTÜRK**

İnsanoğlu nicedir başına gelen felaketler ve zorlukların ardından aynı yorumu yapma ihtiyacı hissediyor: “En kötüsünü geride bıraktık”. Belki de bunun sebebi en kötüsünün artık geride kaldığını düşünme ve geleceğe umutla bakma dürtüsüdür. Avrupa'nın son on yılı neredeyse iki senede bir bu söylemi tekrar etmekle geçti. 2000'lerin başında bütünleşme ve derinleşmede tam gaz ilerleyen AB; önce finansal kriz ile sarsıldı, sonrasında ise mülteci sorunundan Brexit'e kadar bir dizi problem sarmalının içerisine girdi. Krizler Avrupası'nın son perdesi ise yaklaşık dört aydır küresel boyutta etkisini gösteren koronavirüs (COVID-19) salgını ile başladı. Özellikle İtalya, İspanya ve Fransa gibi üyeler belki de asla unutulmayacak kadar kötü günler yaşadı. Fakat AB'nin kriz temelinde verdiği tepki, son dönemde yaşanan diğer sorunlar gibi hemen hemen hiçbir tarafı memnun etmemiştir.

Salgının yayılmaya başladığı ilk günlerde AB liderlerinin Yunanistan-Türkiye sınırında yaşananlara daha fazla ilgi göstermesi aslında yıllardır süregelen bir problemi tekrar gün yüzüne çıkarmıştır. Dış politika, sınırlar ve mülteciler konusunun birlik düzeyinde neredeyse bir saplantı haline gelmesiyle birlikte AB, aslında birliğin yaradılış kodları içerisinde bulunan topluluk refahı, tek pazar ve özgürlüklerin korunması konularını ikinci plana itmiştir. AB'nin ön plana çıkardığı konularda bile başarısızlıklar sergilediği düşünüldüğünde, aslında bu yaşananların pek de sürpriz olmadığı da görülecektir.

Koronavirüsün AB açısından bir varoluşsal kriz anlamı taşıdığı söylenebilir. 80'li yıllarda Avrupa entegrasyonunun mimarlarından bir olan Jacques Delors, COVID-19'a karşı verilen yetersiz tepkinin ülkeler arası dayanışmaya zarar verdiğini belirtmiş ve bunun AB için ölümcül bir darbe olabileceği konusunda uyarılarda [bulunmuştur](#). Salgın şu an en çok tek pazar ekonomisini, Avrupa insanının ekonomik ve sosyal özgürlüklerini sarsmaktadır. Bu gibi değerlerin AB markasının dış dünyaya sattığı temel ürünler olduğu da göz önüne alınırsa, bunların kaybı direkt olarak birliğin varoluş nedenini etkileyecektir. 2009 yılında Euro alanında yaşanan finansal krizde de benzer bir varoluşsal kaygıyı yaşamış olan AB'nin, geçtiğimiz on yıl içerisinde bundan bir ders çıkarmaması ise büyük bir hayal kırıklığıdır. Bu bağlamda AB'nin son perdede yaşadığı sorunları üç başlık altında tanımlayabiliriz: Hazırlıksız yakalanma, kriz yönetememe ve potansiyel riskleri doğru okuyamama.

Yukarıda da bahsedildiği üzere krizin başlangıç günlerinde AB gündemi Yunanistan-Türkiye sınırında yaşanan mülteci akını ile meşguldü. Charles Michel ve Ursula Von Der Leyen her iki ülke

* Dr. Ahmet Cemal Ertürk, İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

arasında anlaşma [ararken](#), Avrupa Komisyonu Çin üzerinden gelecek virüs konusunda AB liderlerini [uyarıyordu](#). Nitekim, neredeyse Mart ayına kadar ne AB temelinde ne de ülkeler bazında bir önlem mekanizması kurulamadı ve ortak bir plan geliştirilemedi.

Tıpkı ABD'nin gösterdiği irrasyonel tepki gibi konuya Çin Halk Cumhuriyeti'ne özgü bir hastalık olarak yaklaşıldı. Nihayet Mart ayında İtalya ve İspanya'da artan vaka sayıları ile birlikte bir kıpırdanma yaşansa da; etkinliklerin iptal edilmesi ve okulların kapatılması, uçuşların sınırlandırılması ve karantina süreçlerinin başlaması konularında üye ülkeler farklı ve birbirlerinden uyumsuz bir süreç işlettiler.

Politico'dan David Herszenhorn ve Sarah Wheaton'ın [haberine](#) göre, ilk tepkiler virüsün Avrupa içerisindeki yayılımını engellemek yerine üyelerin vatandaşlarını anavatana geri getirmesi oldu. Oysa süreç bütün üyeler ile koordineli bir şekilde ortak planlama ile ilerletilebilirdi. Fakat ne Avrupa'nın kriz önleme mekanizmaları uyarılara rağmen harekete geçebilmişti ne de yeterli sağlık ekipmanının üye ülkelere ulaştırılması gerçekleştirilebildi. Benzer şekilde, mülteci krizinde yaşandığı gibi sınırlar ortak bir AB kararı olmadan düzensiz bir şekilde kapatılmaya başlandı. Uzun yıllardır sağlığa yapılan yatırımlar ise kapasitenin aşımı dolayısıyla arka planda kaldı. Tüm bunların bedeli ise üç üye ülkenin sağlık bakanının bu kısa dönem içerisinde görevinden ayrılması [oldu](#). Hazırlıksızlığın ve ortaklar ile iletişimsizliğin zirve yaptığı durum ise ABD Başkanı Donald Trump'ın AB ülkelerinin görüşünü bile almadan seyahat kısıtlaması getirmesiydi. AB ülkelerine kısıtlama getirilirken, ABD-Birleşik Krallık hava yolunun bir süre daha açık bırakılması da bu anlamda bir siyasi mesaj olarak algılanabilir ve bir kez daha buradan AB-ABD ilişkilerinin de ne kadar sorunlu günler yaşadığı vurgulanabilir.

Koronavirüs krizinde ele alınması gereken ikinci önemli nokta ve sorun ise AB'nin bir kez daha ortaya çıkan kriz yönetememe sıkıntısıdır. Aynı kriz yönetememe sorunları ve iç ayrışmalar, mülteci krizi ve Ukrayna sorunu gibi hususlarda da başrol oynamış ama gelinen noktada AB'nin çözümün çok uzağında olduğu tekrar teyit edilmiştir. Krizden en çok etkilenen ülkeler olan İtalya ve İspanya'nın liderleri Guiseppe Conte ve Pedro Sanchez, 26 Mart tarihinde yapılan liderler toplantısında "Coronabonds" adıyla bilinen ortak borçlanma yolunu talep etmişler fakat Almanya ve Hollanda başta olmak üzere bazı Kuzey Avrupa ülkelerinin tereddütleri ile karşılaşmışlardır. Toplantı sonucunda ise özellikle İtalya Başbakanı Conte, AB liderlerinin bu denli hassas bir konuda karar alma zafiyetlerini sert bir dille eleştirmiş ve bir kez daha süreç sonrası AB'nin potansiyel varoluş mücadelesine vurgu [yapmıştır](#). 9 Nisan'da alınan kararda ise 540 milyar euro'luk bir kurtarma paketi üzerinde anlaşmaya varılmış, "Coronabonds" fikri ise rafa [kaldırılmıştır](#). 2009 krizine benzer bir şekilde mali disiplin ve parasal yönetim konularında AB'de baş gösteren Kuzey-Güney ayrımı tekrar ön plana çıkmış ve hızlı karar gerektiren bir hususta süreç sekteye uğratılmıştır.

Yakın zamanda Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinin ekonomisini düzeltme görevi üstlenen Almanya ve Kuzey Avrupa ülkelerinin bir kez daha aynı hatayı yapmamak konusunda gösterdiği hassasiyet anlaşılabilir ama ortakları tarafından yalnız bırakılan Akdeniz ülkelerinin de bu noktada AB'ye inancı ve bağlılıkları da soru işaretlerine neden olmaktadır. Zira üzerinde anlaşmaya varılan kurtarma paketi kısa vadeli bir çözüm olmakla birlikte yangına bir bardak su serpmek anlamı taşımaktadır. Koronavirüs krizi boyunca AB'nin kriz yönetememe problemi sadece ekonomi alanı ile de sınırlı değildir. The Guardian'dan Jennifer Rankin'in [haberine](#) göre, AB sağlık alanında da tek ses olma ve ortak sorunlara çözüm bulabilme yetisinin uzağındadır. Çin Halk Cumhuriyeti ve Türkiye gibi ülkeler İtalya ve İspanya'ya sağlık ürünleri konusunda yardımlar yaparken, Almanya ve Fransa'nın sağlık ekipmanı ihracatına limitler koyması tepki çekmiştir.

AB'nin şu ana kadar başarısız olduğu noktalara bir de risk okuma ve tespit etme alanını ekleyebiliriz. Liderler konferansı dahil, medya ve diğer AB kurumlarında yoğun olarak Koronavirüs sonrası ekonominin nasıl olacağı hakkında analizlerin yapıldığı günlerdeyiz. Dikkatin buraya kayması doğal olmakla beraber, kriz sonrası çözülmeyi bekleyen diğer potansiyel risklerin çok daha az tartışılması başka bir korku sebebidir. Özellikle mülteci krizi ile popüleritesi iyice artan aşırı sağ partilerin ve parti liderlerinin, krizden yararlanıp güç devşirme çabalarına girişmeleri, AB'de henüz çalmaya başlamayan alarmı bir an önce harekete geçirmelidir. Macaristan'da geçtiğimiz ay içerisinde yaşananlar bu anlamda AB'ye gelecek için yol gösterebilir. Birçok farklı alanda AB ile sürtüşmeyi başaran Viktor Orbán, koronavirüs ile mücadeleyi sebep göstererek ifade özgürlüğünü engelleme dahil birçok konuda kendisine olağanüstü yetkiler veren OHAL düzenlemelerini [etkinleştirmiştir](#).

Kısacası, Orbán'ın pek sürpriz sayılmayacak bu hamlesi ile birlikte AB bu sefer "kriz içerisinde kriz" ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Fakat bu gibi krizden güç devşirme hadiseleri Orbán ile sınırlı kalmayabilir. Bu yüzden AB şimdiden Polonya ve Çekya gibi benzer risk potansiyelindeki ülkeleri de göz önünde bulundurmalı ve ne yapılacağına dair öneriler sunmalıdır. Popülist dalganın daha fazla güç kazanması halinde, orta vadede İtalya'da aşırı sağ lider Matteo Salvini'nin gelecek seçimlerde iktidar olması beklenebilir. Zira iyice gerginleşen İtalya-AB ilişkileri sonrası Salvini'nin bu durumu kendi lehine çevirmeye ve AB'ye baskı uygulamaya çalışması kaçınılmazdır.

Bunun haricinde AB'nin risk hesaplamalarında fazla yankı bulmayan bir diğer soru da iç sınır alışverişi kısıtlı bir Avrupa'da entegrasyonun ne düzeyde ilerleyeceğidir. Yine sorunun cevabı ekonomi üzerinden tartışılmaya devam edilse de konunun sosyo-kültürel ayağı da bir o kadar önemlidir. Çünkü "bütünleşmiş Avrupa" fikri sadece ticaretin önündeki engellerin kalkması değil aynı zamanda insan etkileşimi ve Avrupa kültürlerinin bir arada yaşamasıdır. ERASMUS programından vizesiz seyahate, ortak kültür politikalarından kesintisiz ulaşım kadar uzanan entegrasyon halkaları kıtayı bir arada tutmuş ve yeni sorunların önünü kesmiştir. Mülteci krizi ile

başlayan sınır kapama girişimleri, zorunlu olarak koronavirüs sonrası bir üst boyuta ulaşmıştır. Nitekim, tahammülsüzlüğün ve ırkçılığın bu kadar arttığı bir dönemde, AB'nin Avrupa içindeki sosyal entegrasyonun da sekteye uğramasına tahammülü yoktur. Şu ana kadar çok fazla ele alınmasa da uzun vadeli bu risklerin şimdiden gündeme gelmesi ve potansiyel çözümlerinin üretilmesi esastır.

Son olarak, bütün bu sorunlar karşısında “AB ne yapmalı?” sorusunun cevabını vermek yararlı olabilir. Öncelikle siyasi alanda AB hem üyelerine hem de vatandaşlarına güven teskin etmelidir. Kriz yönetim planları, sadece dış politika alanları ile sınırlı kalmamalı, bütün liderlerin onayı ile birlikte gelecekte krizler yaşanmadan hazırlanmalıdır. Üye ülke sağlık sistemleri tekrar gözden geçirilmeli ve Kuzey-Güney ülkeleri arasındaki makas daraltılmalıdır. Bunun yegane yolu da sağlık üzerine ortak bir AB yatırım planıdır. Aksi takdirde İtalya ve İspanya'nın çok kez eleştirdiği dayanışma ruhu tamamen rafa kalkabilir. Koronavirüs artık küresel olduğu kadar bir AB sorunudur da. Üyelerin hepsini derinden etkilemiştir. O yüzden çözüm temelinde üye ülke ve liderlerine de önemli roller düşmektedir. Üyeler, sorunun çözümünün ortak olması gerektiğini vurgulayıp gerekirse ödünler vererek çözüm platformunu ısrarla AB temelinde aramaları gerekmektedir.

Özellikle Almanya ve Fransa gibi ülkelerin ekipman kısıtlamaları ve kendi vatandaşlarına öncelik verme gibi hususları tekrar düşünmeleri önem arz etmektedir. Üyelerin içe kapanmaları ve çözümü yerelde aramaları durumunda aşırı sağ partilerin ve popülist politikacıların güçlenmesi kaçınılmaz olacaktır.

Ekonomi konusunda “Coronabonds” fikri kısa bir süre rafa kaldırılıp, kurtarma fonları esasında anlaşılrsa da bu çözümün sadece kısa vadede yararlı olacağı aşıkardır. Kriz sonrası tahminen sonbahar aylarında iyice etkisini gösterecek olan küresel ekonomik kriz ve artacak işsizliğin İtalya ve İspanya'yı çok daha derinden etkileyeceği de muhtemeldir. Bu durumlar göz önüne alındığında er ya da geç “Coronabonds” tekrar gündeme gelecek ve tek pazarı sürdürmek için başka bir çıkış noktası olmadığı anlaşılacaktır. Dolayısıyla, özellikle Kuzey ülkelerinin pazarlık masasına daha önce oturtulması ve AB kurumları nezdinde anlaşmaya ikna edilmeleri önemlidir ve tek pazar ekonomisinin devamı için hayati önem taşımaktadır.

Serbest dolaşımın daha uzun süre kısıtlı kalması halinde, AB'nin sosyal ve kültürel entegrasyonu nasıl sürdüreceği üzerine planlarını çok geçmeden üye ülke vatandaşları ile paylaşması gerekmektedir. Bu bağlamda geçen hafta ele alınan [karantina çıkış planı](#) iyi bir işarettir. Ancak bütün bu çözümler için de bir an önce harekete geçilmelidir. Sorunların önemsenmemesi, ikinci plana atılması veya örselenmesi artık sadece AB'nin güç kaybetmesine yol açmayacak aynı zamanda varoluş sebeplerini de sorgulatmaya sebep olacaktır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar nice krizler geçiren AB her zaman daha fazla entegrasyon düşüncesine sadık kalarak bugüne

kadar geldi. Bu son kriz temelinde vereceği kararlar da geleceğini şekillendirecek. Avrupa ya en kötüsünü birlik olarak geride bırakacak ya da krizler Avrupa'sı önümüzdeki on yılda da devam edecek.

Global Political Trends Center

Global Political Trends Center (GPoT Center) is a nonprofit, nonpartisan research institution established under the auspices of Istanbul Kültür University in 2009.

GPoT Center was founded with the aim to support reconciliation and non-violent solutions to international as well as domestic issues through dialogue. Our mission is to contribute to stability, democratization and peace through organizing multitrack diplomacy meetings, conducting innovative and independent research, and encouraging informed debates in the media on key issues affecting Turkey and the world.

GPoT Center serves as a platform for the free exchange of views and information on political, social and economic matters concerning a variety of parties and segments of society. We aim to achieve our mission by routinely bringing together opinion leaders, government officials, policy makers, analysts, scholars, experts and members of the media from Turkey and abroad.

Our publications can be downloaded from our website for free. They are also accessible through online libraries worldwide, such as the International Relations and Security Network in Zurich, Europe's World in Brussels, and Columbia University Press in New York. Additionally, you can find our books on Google Books and Amazon Kindle.

CONTACT DETAILS

Global Political Trends (GPoT) Center
Istanbul Kültür University
Atakoy Campus, Bakirkoy
34158 Istanbul, Turkey
www.gpotcenter.org
info@gpotcenter.org

Tel: +90 212 498 44 76/65

Fax: +90 212 498 44 05

*Bu yayındaki yazıların bilim, içerik ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. İKÜ-GPoT'un duruşunu yansıtmamaktadır.
The academic and content responsibility of the publications exclusively belongs to its authors. It does not reflect İKU-GPoT's standing.*